

■ COLUMNA

Dilemma cun citats

DAD AITA DERMONT-STUPAN

Oz vegn er jau cun citats. Quai tuna bain, dat l'impressiun ch'ins haja legì gronds cudeschs. Pro mai n'è quai però betg il cas. Jau n'hai betg chattà ils citats en las scrittiras originals, jau als hai be legids per cas, sco versets, sulets, mintgin sin ina pagina. Ma els m'han dà da pensar:

Schopenhauer. Jau stoss anc spert guglar tgi che quai era insumma e cur ch'el ha vivì: Filosof, Danzig 1788–1860. Ed jau chat perfin la versiun originala: «Natürlicher Verstand kann fast jeden Grad von Bildung ersetzen, aber keine Bildung den natürlichen Verstand.»

Il citat hai jau legì en ladin: «Il saninlet natüral po rimplazzar bod mincha grà d'educaziun e savair, ma ingün'educaziun nu rimplazza il saninlet natüral.»

Betg mal. Dad avoir quest saninlet natüral pudess ins spargnar bieras stentas. Però tge vul el propi dir? «Saninlet» è «Verstand», «Verstand» è er «intellect/intellectg». Ma quest «saninlet natüral» n'è tenor mai apunto betg il medem sco «intellectg», ha forsa da far dapli cun «Vernunft-(sauna) raschun/(saun) giudizi?»

Definiziun tenor Wikipedia: «Verstand» è l'abiltad d'enclerger, trair conclusiuns, giuditgar, pensar. «Vernunft» è l'abiltad umana da pensar. Tenor Kant n'è «Verstand» dentant er betg il medem sco «Vernunft»... ui ui, qua m'hai jau laschada en cun insatge...

Basta, saja sco ch'i veglia. I ma para simpelmain impurtant da promover quest saninlet natüral, e quai gia tar ils uffants. (Vus avais badà: jau lavur sco magistra per la promozion integrativa.) Ma co fatsch jau da promover il saninlet natüral dals uffants sch'igl è uschè grev da savair tge che quai è? La lescha da scola di tranter auter explicitamain: «La scola populara promova l'abiltad da giuditgar...». Naturalmain: Ils uffants duain emprender da pensar e giuditgar...

Equa arriv jau gist tar il proxim citat. En ladin:

Imprender sainza pensar
 Es van – pensar sainza
 emprender es privlus»
 (Konfuziuns, filosof chinai, a. Cr).

Er in scort um. Ma spetga. Ussa fatsch jau propi in pau confusiun. «Emprender senza pensar è van»? È quai vaira? I ma para che bliers vegnian diligentamain tras tut las scolas cun emprender er senza pensar. Anzi, cun pensar ristgan eventualmain gist cumenzar ils problems.

Emprender cun pensar?
 Emprender da pensar?
 Emprender e pensar? Pensar ed emprender? Pensar cun emprender? Pensar senza emprender laschain nus pli gugent, sch'igl è privlus. Excluda sch'i va bain il pensar anc l'emprender. O excluda l'emprender il pensar? E tut quest fissi anc d'enclerger!

Jau crai che jau stoppia l'emprim mezza emprender da pensar ed d'enclerger. Forsa far anc in studi universitar?

Tge? Ti? En tia vegliadetgna? Vuls perder anc quel zic saninlet che ti has?